

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У НОВОМ САДУ

ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ПРАВО

За издавача
Проф. др Љубомир Стајић
декан Правног факултета у Новом Саду

Управник Центра за издавачку делатност
Проф. др Љубомир Стајић

Уредник монографских издања
Мр Радмила Дабановић

Главни и одговорни уредник
Проф. др Слободан Орловић

Руководилац пројекта
Проф. др Гордана Ковачек Станић

Менаџер зборника
Лука Батуран

Компјутерска обрада текста
Владимир Ватић, „Графит“, Петроварадин

Штампа
„Футура“, Петроварадин
Тираж: 200 примерака

ISBN 978-86-7774-176-1

2016

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ У НОВОМ САДУ

ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ПРАВО

ЗБОРНИК САЖЕТАКА СА НАУЧНОГ СКУПА
НОВИ САД, 3. НОВЕМБАР 2016.

НОВИ САД, 2016.

Пројекат бр. 179079 који финансира Министарство просвете,
науке и технолошког развоја Републике Србије

САДРЖАЈ

<i>Др Родољуб М. Ејтински, редовни професор</i>	
Однос међународне заштите животне средине и међународне заштите људских права	11
<i>Др Зоран В. Арсић, редовни професор</i>	
Партиципација јавности као елемент правне регулативе заштите животне средине	13
<i>Др Драган Ј. Милков, редовни професор</i>	
Заштита животне средине у светлу новог Закона о инспекцијском надзору .	15
<i>Др Предраг П. Јовановић, редовни професор</i>	
Регулисаност питања заштите здравља запослених у радној средини . . .	17
<i>Др Душанка Ј. Бурђев, редовни професор</i>	
Однос комунитарних прописа и међународних конвенција у области заштите животне средине од негативних последица саобраћаја	19
<i>Др Даница Д. Појов, редовни професор</i>	
Одговорност за загађивање животне средине	21
<i>Др Љубомир С. Сијајић, редовни професор</i>	
Безбедносни аспекти заштите животне средине у саобраћају	23
<i>Др Маја Д. Сијанивуковић, редовни професор</i>	
Резолуција Института за међународно право о универзалној надлежности у грађанскоправним споровима о накнади штете настале извршењем међународног кривичног дела	25
<i>др Душан Ж. Николић, редовни професор</i>	
Тампон зоне у органској пољопривреди – правни режим	27
<i>Др Ишићван И. Фејец, редовни професор</i>	
Недозвољени докази и „Теорија плода отровног дрвета“	29
<i>Др Марија М. Салма, редовни професор</i>	
Еколошке тужбе	31
<i>Др Раденка М. Цвејић, редовни професор</i>	
Моћ правног оквира у заштити животне средине	33

<i>Др Драго Љ. Дивљак, редовни професор</i>	
Еко-означавање производа и право међународне трговине	35
<i>Др Сенад Р. Јашаревић, редовни професор</i>	
Технолошке и информатичке промене, квалитет услова рада и радне средине	37
<i>Др Сања В. Бајић, редовни професор</i>	
Нови циљеви Уједињених нација за постизање одрживог развоја (Агенда за одрживи развој) и заштита животне средине	39
<i>Др Магдолна И. Сич, редовни професор</i>	
Мере за заштиту животне средине у старом Риму	41
<i>Др Таијана Д. Буџарски, ванредни професор</i>	
Кривично гоњење учинилаца кривичних дела против животне средине	43
<i>Др Слободан П. Орловић, ванредни професор</i>	
Политички заступници права на здраву животну средину	45
<i>Др Бојан Л. Пајић, ванредни професор</i>	
Питања грађанскоправне одговорности у области заштите животне средине	47
<i>Др Гордана М. Дракић, ванредни професор</i>	
Аграрна реформа у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца – одабране теме	49
<i>Др Зоран Ј. Лончар, ванредни професор</i>	
Организационе претпоставке за боље функционисање управе у области заштите животне средине	51
<i>Др Јелена Ђ. Видић Трнинић, ванредни професор</i>	
Правна заштита животиња (уз посебан осврт на правни третман кућних љубимаца и огледних животиња) у Србији	53
<i>Др Драгана М. Ђорић, доцент</i>	
Два минута о еколошкој етици	55
<i>Др Александар Л. Марџиновић, доцент</i>	
Уставност и законитост одлука јединице локалне самоуправе о накнади за заштиту и унапређење животне средине – обавезност одржавања јавне расправе у поступку доношења	57
<i>Др Сања М. Радовановић, доцент</i>	
Сарадња приватног и јавног сектора у патентираној технологији одрживог развоја	59
<i>Др Пејтар М. Ђундић, доцент</i>	
Међународно право страних улагања и заштита животне средине: сукоб различитих интереса	61
<i>Др Аиџила И. Дудац, доцент</i>	
Начела спровођења заштите животне средине у праву Европске уније	63
<i>Др Бојан Н. Тубић, доцент</i>	
Заштита животне средине у пракси Међународног суда правде	65

<i>Др Марко С. Кнежевић, асистент са докторатом</i>	
Принудно извршење стварноправног захтева за престанак имисија	67
<i>Др Цвјетјана М. Цвјетковић, асистент са докторатом</i>	
Еколошка обележја фискалног система Републике Србије	69
<i>Др Урош Н. Станковић, асистент са докторатом</i>	
Циљеви законодавства о шумама у Србији 1839–1861	71
<i>Др Милана М. Писарић, асистент</i>	
Изазови прекограничног еколошког криминалитета	73
<i>Иван Д. Милић, асистент</i>	
Прекршаји „локалног карактера“ у области заштите животне средине . .	75

ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ПРАВО

*Др Родољуб М. Ећински, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
R.Etinski@pf.uns.ac.rs*

ОДНОС МЕЂУНАРОДНЕ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И МЕЂУНАРОДНЕ ЗАШТИТЕ ЉУДСКИХ ПРАВА

Сажељак: Међународна заштита животне средине и међународна заштита људских права међусобно се подупиру и оснажују. Однос ове две гране међународног права је сложен и обухвата различите еколошке, економске, правне и политичке аспекте. У оквиру неких регионалних међународних заједница потврђена је важност тог односа. Такође, на глобалном плану, у оквиру Уједињених нација, овај однос је постао предмет међународног интересовања.

Канада, Мексико и Сједињене Америчке Државе закључиле су Северноамерички споразум о сарадњи у области животне средине 1993. године, као извесну допуну Северноамеричког споразума о слободној трговини, којом је требало да се отклоне извесне бојазни да различити нивои поштовања домаћих прописа о заштити животне средине у три државе уговорнице не утичу штетно на економске односе међу њима, тако што би поспешили сеобу индустријске производње у уговорницу у којој су нижи стандарди поштовања домаћих прописа о животној средини или тако што би се снизио ниво поштовања ових прописа у другим уговорницама. Тим Споразумом је успостављен један међународни механизам за утврђивање пропуста националних власти да обезбеде поштовање домаћих прописа о животној средини, који могу да покрену појединци и невладине организације из држава уговорница. Упркос оскудних овлашћења овог међународног механизма, који има карактер међународне комисије за утврђивање чињеница, и бројних критика које су му упућене, он опстаје и наставља да живи.

У оквиру Економске комисије УН за Европу сачињена је Конвенција о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и праву на правну заштиту у Архусу 1998. године. Овом Конвенцијом повезују се заштита животне средине, демократско одлучивање, владавина права и људска права. Њом је основан међународни механизам, који је по свом карактеру механизам измирења (концилијације), а који је доступан појединцима и међународним организацијама. Сврха тог механизма је да даје мишљења да ли држава уговорница испуњава своје обавезе из поменуто Конвенције.

Механизам је активан, привукао је значајну пажњу еколошке јавности и служи својој сврси. Унапређена верзија тог механизма успостављена је Протоколом о води и здрављу, закљученим у Лондону 1999. уз Конвенцију о заштити и коришћењу прекограничних водотока и језера из 1992.

Овде треба поменути и Европску конвенцију о људским правима из 1950., која не садржи прописе о животној средини, али чије је прописе о појединим људским правима, као што су право на живот или право на приватност и заштиту дома, Европске суд за људска права протеглао на еколошке акциденте којима се вређају та права.

На глобалном плану Савет УН за људска права бави се питањем утицаја промене климе на људска права. Нови Париски споразум о клими, усвојен акламацијом од стране представника 196 земаља 12. децембра 2015., потврђује постојање међусобног утицаја промене климе, активности држава усмерених на успоровање и ублажавање последица промене климе и људских права.

Са обзиром да активности и пропусти држава у области заштите животне средине производе прекограничне ефекте на људска права, то изискује преиспитивање самог концепта људских права као односа између државе и појединаца на њеној територији и тражи проширење тог концепта на угрожене и повређене појединце актима или пропустима државе и ван њене територије. Такође, у области заштите животне средине се мења концепција „жртве“ тако да се омогућава и субјектима, који нису непосредно погођени актом или пропустом државе, да покрећу међународне поступке.

Почев од двадесетих година прошлог века догађа се извесна конвергенција између међународног права заштите животне средине и међународног права заштите људских права. Та конвергенција може да допринесе делотворности прописа у области људских права, са једне стране, као и промени неких базичних концепција људских права, са друге стране.

*Др Зоран В. Арсић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
Z.Arsic@pf.uns.ac.rs*

ПАРТИЦИПАЦИЈА ЈАВНОСТИ КАО ЕЛЕМЕНТ ПРАВНЕ РЕГУЛАТИВЕ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Сажетак: Партиципација јавности представља важан елемент регулативе заштите животне средине и то како у погледу међународноправне регулативе, тако и у погледу националних прописа.

Када је реч о међународним конвенцијама указаћемо на решења у погледу учешћа јавности садржана у Конвенцији о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и праву на правну заштиту у питањима животне средине (Архуска Конвенција) из 1998 год. и Европској конвенцији о пределу из 2011 год., која се на њу позива у својој преамбули. Када је Конвенција о пределу у питању њоме се предвиђа партиципација јавности, али се не утврђује шта се под јавношћу подразумева. Осим тога споран је однос јавности и експерата. Перцепција јавности је субјективна и може бити значајно различита. С тим у вези сугерише се да би процену требало прво вршити на основу објективних критеријума, а затим извршити компарацију са гледиштима јавности и других заинтересованих група, што се оцењује као проблематично. Овакав приступ захтева да јавност изражавајући своје субјективно виђење буде одговарајуће информисана о објективном налазима експерата. На тај начин, нешто што је познато експертима може, кроз информационе кампање, бити наметнуто јавности пре него она може да изрази свој став. С тим у вези Архуска конвенција утврђује појам јавности као једно или више физичких и правних лица и, у складу са националним законодавством или праксом, њихова удружења, организације или групе. У погледу изнете дилеме из Конвенције о пределу о односу јавности и експерата, од значаја је одредба чл. 6 (4) где се предвиђа учешће јавности у раној фази, када су све опције још увек отворене и када може доћи до ефикасног учешће јавности. Треба имати у виду да Архуска конвенција предвиђа учешће јавности у доношењу одлука о посебним активностима, затим учешће јавности које се односи на планове, програме и политику у вези са животном средином и учешће јавности током припреме извршних прописа и/или општепримењивих законски обавезујућих нормативних инструмената.

*Др Драган Л. Милков, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
D.Milkov@pf.uns.ac.rs*

ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У СВЕТЛУ НОВОГ ЗАКОНА О ИНСПЕКЦИЈСКОМ НАДЗОРУ

Сажељак: У материји инспекцијског надзора наступиле су неке суштинске промене доношењем Закон о инспекцијском надзору априла 2015. године („Службени гласник Републике Србије“, број 36/2015 од 21.04.2015. године.). Овај закон почиње да се примењује годину дана од ступања на снагу, што значи да његова примена почиње 29. априла 2016. године.

За разлику од ранијих прописа, Законом о инспекцијском надзору се заштита животне средине експлицитно ставља као циљ вршења инспекцијског надзора у више случајева. Најпре, један од разлога за ванредан инспекцијски надзор тиче се случаја када треба да се предузму хитне мере ради спречавања или отклањања непосредне опасности по животну средину.

Повећање свеобухватности и делотворности инспекцијског надзора и избегавања преклапања и непотребног понављања инспекцијског надзора обезбеђује се кроз међусобну сарадњу у утврђивању програма рада и сарадњу у поступку вршења самосталног или заједничког инспекцијског надзора. Сарадња у поступку вршења инспекцијског надзора остварује се нарочито ради спречавања или отклањања непосредне опасности по животну средину. Истовремено је предвиђено да се заједнички инспекцијски надзор врши ради спречавања или отклањања непосредне опасности по животну средину или биљни или животињски свет.

Новину у овом закону представља и превентивно деловање инспекција. Том приликом инспекција не изриче никакве мере. Међутим, мере ће ипак изрећи ако је уочени пропуст такве природе да је неопходно да се предузму хитне мере ради спречавања или отклањања непосредне опасности по животну средину.

Према новом закону, инспекцијски надзор се врши на основу налога, који се издаје за редован, ванредан и допунски инспекцијски надзор. Међутим, ванредан и допунски инспекцијски надзор могућ је и без налога када то захтевају разлози спречавања или отклањања непосредне опасности по животну средину.

Ново законско правило предвиђа да инспектор поступа само у границама предмета инспекцијског надзора из налога за инспекцијски надзор. Друге провере и радње на које је овлашћен, инспектор може да предузме ако то налажу разлози спречавања или отклањања непосредне опасности по животну средину. Исто тако, инспектору није потребан допунски налог ако је неопходно да се предузму хитне мере ради спречавања или отклањања непосредне опасности по животну средину.

Пре самог инспекцијског надзора инспектор је дужан да пошаље о томе обавештење надзираном субјекту. Изузетно, надзор може да почне и без обавештавања ради отклањања опасности по животну средину. У таквим случајевима могуће је вршити надзор и ван радног времена надзираног субјекта.

Увиђај у стамбеном просотру се може вршити само уз пристанак надзираног субјекта. Но, када је неопходно да се предузму хитне мере ради спречавања или отклањања опасности по животну средину, уколико постоји извор штете који потиче из стамбеног простора, а власник или корисник, односно држалац стамбеног простора је непознат, недоступан, дуже одсутан или је преминуо, а заоставштина није расподељена, може се увиђај вршити и без сагласности, али уз наредбу суда.

За отклањање уочених незаконитости инспектор оставља одређени рок, али може и без остављања рока да одмах изрекне меру забране обављања делатности ако је неопходно да се предузму хитне мере ради спречавања или отклањања непосредне опасности по животну средину.

Инспектор по правилу доноси писано решење, а усмено решење може да донесе када оцени да се на тај начин отклања непосредна опасност по животну средину. Жалба против решења нема суспензивно дејство ако је неопходно предузимање хитних мера ради спречавања или отклањања опасности по животну средину. Коначно, ради отклањања опасности по животну средину, инспектор може одредити краћи рок за извршење решења.

*Др Предраг П. Јовановић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
P.Jovanovic@pf.uns.ac.rs*

РЕГУЛИСАНОСТ ПИТАЊА ЗАШТИТЕ ЗДРАВЉА ЗАПОСЛЕНИХ У РАДНОЈ СРЕДИНИ

Сажељак: Узрочно-последична повезаност животне и радне средине је традиционално присутна. Као што животна средина утиче на радну, тако и радна средина утиче на животну.

Питање заштите здравља и безбедних услова рада запослених јесте једно од најприсутнијих питања у међународној, европској и домаћој радно-правној регулативи. У најважнијим документима Организације уједињених нација, Међународне организације рада, Светске здравствене организације, Савета Европе и Европске уније питање заштите здравља и безбедних услова рада је постављено као елементарно људско и социјално-економско право.

У Србији се посвећује велика пажња безбедности на раду и заштити здравља запослених. Полазећи од значаја тог питања, као и од потребе даље хармонизације нашег права са међународним и европским правом, у Србији је, у овој области, 2003. године утврђена посебна национална политика. Формиран је Национални савет за заштиту на раду при Министарству за рад, запошљавање и социјалну политику. Национална политика о безбедности и заштити здравља на раду је утврђена на трипартитној основи тј. преко Националног савета учешће су имали и представници репрезентативних удружења запослених и послодаваца. Принцип трипартизма при утврђивању и остваривању националне политике и законодавства у области заштите на раду, примењен је и у оквиру социјално-економских савета у Србији. Према Закону о социјално-економском савету, социјално-економске савете (Социјално-економски савет Републике Србије и савети за територију аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе (општине и градове), чине представници државе, представници репрезентативних удружења послодаваца и запослених. Ови савети, између осталог, разматрају питања и заузимају ставове о заштити радне и животне средине (уз сагласност свих чланова). Своје ставове достављају Влади и другим надлежним државним органима.

Сем реченог, у Србији је област безбедности на раду и заштите здравља запослених предмет научно-истраживачког и васпитно-образовног рада на највишем нивоу. Постоје три специјализована института за заштиту на раду

– у Београду, Новом Саду и Нишу. У Нишу, већ неколико деценија, постоји и Факултет заштите на раду, на коме се стиче високо стручно образовање у звању инжењера заштите на раду.

Према Уставу Србије, запослени имају право на безбедне и здраве услове рада. У духу овог уставног права и утврђене националне политике у овој области, у Србији је материја безбедности и заштите живота и здравља на раду регулисана системским законом – Законом о раду и посебним законом -Законом о безбедности и здрављу на раду. Постоји и мноштво подзаконских и аутономних аката.

*Др Душанка Ј. Бурђев, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
D.Djurdjev@pf.uns.ac.rs*

ОДНОС КОМУНИТАРНИХ ПРОПИСА И МЕЂУНАРОДНИХ КОНВЕНЦИЈА У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ ОД НЕГАТИВНИХ ПОСЛЕДИЦА САОБРАЋАЈА

Сажељак: Познавање прописа којима се штити животна средина од негативних утицаја саобраћаја у ЕУ, значајно је за одговарајуће правно регулисање ове области у Србији, пре свега зато што су у ЕУ постављени високи стандарди заштите животне средине.

Када се ради о регулисању односа у саобраћају у ЕУ који је један од кључних загађивача животне средине, могуће је да дође до примене националних прописа држава чланица, комунитарних саобраћајних прописа и међународних конвенција које регулишу неко од питања из области саобраћаја. Могућност примене различитих прописа поставља питање њиховог узајамног однос и хијерахије.

Ступањем на снагу 2009. Лисабонског уговора из 2007. ЕУ је добила својство правног лица и могућност да самостално закључује међународне уговоре. Пошто је постала субјект међународног права, способна је да закључује међународне уговоре у своје име. Међународни уговори које закључује ЕУ обавезују институције ЕУ и државе чланице и постају део комунитарног права. Ови међународни уговори морају бити у складу са оснивачким уговорима ЕУ.

Чињеница да ЕУ може да закључује међународне уговоре створила је сложено ситуацију везану за редослед у примени извора саобраћајног права. Сад је могућа примена националних прописа, међународних уговора (конвенција) које су закључиле само државе чланице ЕУ, секундарних комунитарних прописа (нарочито уредби и упутстава), затим међународних уговора које је закључила само ЕУ са трећим државама или међународним организацијама и међународних уговора које су закључили ЕУ заједно са државама чланицама с једне стране и треће државе или међународне организације с друге стране (мешовити уговори).

Неспорно је да међународни уговори које закључци ЕУ морају бити у складу са Оснивачким уговором.

Опште становиште у правној теорији је да секундарно право треба да буде у складу са међународним уговорима. и да међународни уговори имају предност у примени пред секундарним изворима. То значи да кад ЕУ закључи међународни уговор обавезна је да усклади интерно комунитарно законодавство са међународном конвенцијом

Нешто сложенија ситуација је кад се ради о мешовитим уговорима, које с једне стране закључује ЕУ и државе чланице, а с друге стране трећа држава или међународна организација. У мешовитим уговорима честа је потреба за закључивањем искључујуће клаузуле (disconnection clause).

Др Даница Д. Појов, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
D.Porov@pf.uns.ac.rs.

ОДГОВОРНОСТ ЗА ЗАГАЂИВАЊЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Сажетак: Према Закону о заштити животне средине из 2004. године, загађивач који проузрокује загађење животне средине одговара за насталу штету по начелу објективне одговорности. Објективна одговорност је такав вид грађанскоправне одговорности за штету која настаје без обзира на кривицу, него као последица повећаног ризика која потиче од одређене врсте ствари или делатности. У условима повећања броја потенцијалних ризика, и поред највеће пажње може да настане штета, па се јавила потреба да се потенцијално угрожени од наступања еколошких штета заштите путем строжих правила о одговорности. Стога, објективна одговорност обавезује субјекта да у обављању ризичне делатности по животну средину одговара и у случају када је предузео све уобичајене мере ради спречавања настанка штете. За одговорност загађивача није нужно наступање штете, чиме се афирмише принцип превенције да до еколошких удеса уопште не дође. Према Закону о облигационим односима, чл. 156. ст.1 „свако може захтевати од другог да уклони извор опасности од кога прети значајнија штета њему или неодређеном броју лица, као и да се уздржи од делатности од које произилази узнемиравање или опасност штете“. Судска заштита за отклањање опасности од еколошких штета, остварује се подношењем тужбе *actiopopularis* (коју може да поднесе свако лице без доказивања правног интереса), или како се уобичајено назива „еколошка тужба“. Субјект који може бити одговоран за загађивање животне средине је и оно лице које је незаконитим или неправилним деловањем омогућило или допустило загађивање животне средине. На основу Закона о заштити животне средине, загађивач чије постројење или активност представља висок степен опасности по здравље људи или животну средину мора да се осигура од одговорности за случај штете која настане трећим лицима услед удеса. Свако ко претрпи штету има право на њену накнаду. Поступак пред судом је хитан. Покретање поступка за накнаду штете застарева за три године од када је оштећени сазнао за штету и учиниоца штете. У сваком случају ово потраживање застарева за 20 година од када је штета настала. Ови рокови се разликују од оних из Закона о облигационим односима, али приоритет у примени имају они из Закона о заштити животне

средине, јер према том Закону (чл. 108), на „питања о одговорности за штете нанете животној средини која нису посебно уређена овим Законом примењују се општа правила Закона о облигационим односима“.

*Др Љубомир С. Стајић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
Lj.Stajic@pf.uns.ac.rs*

БЕЗБЕДНОСНИ АСПЕКТИ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У САОБРАЋАЈУ

Сажетак: Животна средина је данас угрожена великом количином енергија које проистичу из прљавих технологија, трке у наоружању, ратних дејстава и другог. Неконтролисано повећање свих видова саобраћаја један је од битних фактора угрожавања животне средине нарушавања равнотеже која влада у природи. Саобраћај се појављује као фактор угрожавања животне средине не само као извор загађења него и као катализатор угрожавања проистекао из разних облика техничко-технолошких акцидената при транспорту. Тиме саобраћајни транспорт побуђује пажњу научне јавности и то нарочито онај део који се односи на националне и међународне стандарде тог транспорта. Из наведеног се јасно види и улога права у уређивању и нарочито санкционисању непридржавања норми и стандарда безбедног транспорта. Скоро све врста транспорта и друмски, железнички, речни, поморски и ваздушни имају у случају акцидената и локалну и регионалну али и међународну последицу. Према томе, питање безбедног транспорта опасних и штетних материја по људе и животну средину битно је питање за читаву међународну заједницу али и сваког човека као његово природно, лично и неотуђиво право.

У том смислу процена ризика је основ свих активности на том плану. Процена ризика полази од појединца, неке популације па до глобалних размера при чему је проток времена значајна компонента за давање оцене о врсти и степену ризика. Резултат процене ризика треба да буде анализа врсте и степена негативних последица и њихових утицаја по човека и животну средину са посебним освртом на последице у будућности.

Безбедносна анализа и процена угрожености животне средине обухвата:

- 1) Податке о могућој угроженој популацији, региону при транспорту појединих материја (различите материје и различити транспорти дају различите податке о обухвату штете по животну средину);
- 2) Анализу појединих степена изложености у зависности од концентрације штетне материје, процента пролиферације и метео и других услова за њихово ширење у ваздуху, води и земљишту;

- 3) Квантитативну и квалитативну анализу токсичности по људе и животну средину;
- 4) Одређивање степена ризичности и вероватноће догађања;
- 5) Постојање, спремност и обученост стручних екипа да у датом времену управљају ризиком и изврше његову санацију.

Др Маја Д. Станивуковић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
M.Stanivukovic@pf.uns.ac.rs

РЕЗОЛУЦИЈА ИНСТИТУТА ЗА МЕЂУНАРОДНО ПРАВО О УНИВЕРЗАЛНОЈ НАДЛЕЖНОСТИ У ГРАЂАНСКОПРАВНИМ СПОРОВИМА О НАКНАДИ ШТЕТЕ НАСТАЛЕ ИЗВРШЕЊЕМ МЕЂУНАРОДНОГ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

Сажећак: На свом заседању у Талину, 30. августа 2015. године, Институт за међународно право је усвојио Резолуцију о универзалној надлежности у грађанскоправним споровима за накнаду штете настале извршењем међународног кривичног дела [видети француски текст: http://www.justitiaetpace.org/idiF/resolutionsF/2015_Tallinn_01_fr.pdf; енглески текст: http://www.justitiaetpace.org/idiE/resolutionsE/2015_Tallinn_01_en.pdf]

Известилац је био професор Андреас Бухер који је о овој теми одржао и предавање на Хашкој академији за међународно право. [A. Bucher, La compétence universelle civile, *Recueil des cours*, tome 372, 2015]

Треба прво истаћи да не постоји правило Међународног јавног права које би захтевало да тужени или спор морају бити у било каквој вези са једном државом, да би њен суд био овлашћен да поступа и одлучује у грађанскоправном спору. У одлуци Међународног суда правде у предмету *Lotus* [С.Р.Ј.И. *Recueil A/10* (1927), стр. 19] потврђено је да државе, осим у изузетним случајевима, слободно уређују надлежност својих судова и примену свога права. Ова слобода протеже се у начелу и на прихватање универзалне надлежности и то како кривичноправне, тако и грађанскоправне. Међутим, како се не би сувише често јављали позитивни сукоби међународне судске надлежности, који би могли угрозити односе између држава, међународно право требало би да садржи и правила која би дала смернице државама о томе када је оправдано да пропишу универзалну надлежност својих судова. Управо то је један од циљева ове Резолуције: да се поставе темељи будућим међународним правилима о универзалној надлежности у грађанскоправним споровима која ће пружити путоказ државама и омогућити оштећеним лицима да остваре накнаду штете претрпљене од посебно тешких кривичних дела, као што су дела геноцида, ратни злочини, злочини против човечности итд. У таква тешка дела могло би у перспективи да се сврста и систематско нарушавање здравља становништва и животне средине. [Видети на пример

предмет *Sarei c. Rio Tinto*, <http://www.internationalcrimesdatabase.org/Case/1137/Sarei-v-Rio-Tinto/>; *Aguinda et al. c. Texaco*, U.S: Court of Appeals, 2nd Circuit, 303 F.3d 480, d 16. августа 2002. године. E. Black, *Litigation As A Tool For Development: The Environment, Human Rights, And The Case Of Texaco In Ecuador*, *Journal of Public and International Affairs*, Volume 15/Spring 2004.]

Према члану 1 Резолуције, жртве међународних кривичних дела имају право на одговарајућу и делотворну накнаду штете (репарацију) од лица која су одговорна за та дела. Оне имају право на делотворан приступ правосуђу да би оствариле накнаду и то право није условљено кривичном осудом починиоца кривичног дела.

Услов који се поставља за прихватање универзалне грађанскоправне надлежности за овакве одштетне захтеве јесте да ниједна друга држава није јаче повезана са тужбеним захтевом, имајући у виду везе са оштећенима и са туженима, као и све друге чињенице и околности (члан 2, став 1а). Постоји ипак могућност да држава прихвати универзалну грађанскоправну надлежност и када су једна или више држава јаче повезане са тужбеним захтевом. То је могуће уколико оштећени нема на располагању правно средство пред судовима тих држава (члан 2, став 1б). Универзална надлежност је управо замишљена као средство које треба да обезбеди да оштећени не буде лиштен права на накнаде за штету коју је претрпео услед тога што му судови који би иначе били надлежни, не пружају одговарајуће правно средство.

Суд пред којим је оштећени поднео захтев за накнаду штете треба да одбије надлежност или, према околностима, да прекине поступак, ако је оштећени истовремено поднео захтев пред међународним судом, као што је Међународни кривични суд, или пред органом надлежним за мирење и обештећење који је основан у складу са међународним правом, или пред судом друге државе која је јаче повезана са спором и која пружа одговарајућа правна средства у смислу Резолуције (члан 2, став 3). Државама се препоручује да установе поступке који ће омогућити групама оштећених да заједнички подносе захтеве за обештећење (члан 4). Такође оне треба да се постарају да правне и финансијске препреке у поступку за остваривање захтева за накнаду буду сведене на минимум (члан 3). Имунитет државе не би смео да буде препрека да оштећени добије право на накнаду.

др Душан Ж. Николић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
D.Nikolic@pf.uns.ac.rs

ТАМПОН ЗОНЕ У ОРГАНСКОЈ ПОЉОПРИВРЕДИ – ПРАВНИ РЕЖИМ

Традиционална, органска пољопривреда представља изузетак и на њу се примењују специјална и рестриктивна правила. Конвенционална производња је фаворизирана у односу на органску тако што се, између осталог, од произвођача органских производа захтева примена одговарајућих мера у циљу спречавања контаминације земљишта које обрађују и култура које узгајају од супстанци које потичу са суседног земљишта које се обрађује на конвенционалан начин.

У неким земљама је прописано да између земљишних парцела које се налазе у различитим режимима употребе морају да постоје посебне тампон зоне, при чему је произвођач органских производа дужан да узгаја своје усеве на одређеној удаљености од суседне парцеле, а не обрнуто. Исти проблем се среће и у случају коегзистенције органске и ГМО производње (у земљама у којима је таква производња дозвољена).

Стандардима органске производње Удружења за земљиште Велике Британије (*Сјавови 3.7.2-3.7.4.*) прописано је: „Када се органски усеви узгајају поред неорганских усева, између њих мора постојати ефективна ваздушна брана уколико постоји ризик од контаминације земљишта у режиму органске производње супстанцама које се могу пренети ваздухом. Ова тампон зона мора бити широка 10 метара, или чак 20 метара уколико су органски усеви засађени поред прсканог воћњака. У супротном, мора постојати тампон зона одговарајуће ширине, са које се узгајани производи не могу продавати као органски.“

Због великог значаја лековитог биља, релевантно је место њиховог узгајања. Најмања удаљеност од пута треба да износи 50 метара, док удаљеност од пољских путева треба да износи 5 метара уколико није засађен одговарајући заштитни садни материјал. (*Сјандард немачког удружења за органску производњу Bioland 5.2.3 одељак: Локација.*)

У Сједињеним Америчким Државама прописано је да „Било која земљишна парцела на којој се узгајају усеви који су намењени продаји, обележени или представљени као „органски“, морају имати видљиве и дефинисане

границе и тампон зоне попут разних препрека које треба да спрече ненамеравани контакт са забрањеним супстанцама које се примењују на суседном земљишту које није у режиму органске производње.“ (*Национални програм за органску производњу Сједињених Америчких Држава (US NOP) 2002. § 205.202 Услови који се односе на земљиште*).

У Србији конвенционална пољопривреда такође представља типични начин употребе пољопривредног земљишта. Регулисана је правилима садржаним у неколико закона. У исто време, држава на различите начине подстиче развој органске пољопривреде. Међутим, постоје одређени практични проблеми. Први се односи на просечну површину пољопривредног газдинства које износи 3 хектара (с друге стране, највећа земљишна парцела у приватном власништву у Србији заузима површину од 26.000 хектара). Други проблем лежи у димензијама класичних парцела наслеђених из аустро-угарских земљишних регистара (14m x 400m). Власници мањих имања, који су претежно заинтересовани за органску производњу, немају средства за формирање одговарајућих тампон зона на својим парцелама. Очигледно је да се правила морају изменити. Пре свега, потребно је да се органска производња прихвати као уобичајена и примарна, сходно чему треба обавезати произвођаче конвенционалне производње на формирање тампон зона како би се заштитила суводна земљишта на којој се обавља органска производња и животна средина (реке, језера, шуме и др.).

*Др Иштван И. Фејеш, редовни професор
Универзитета у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
fejesistvan@pf.uns.ac.rs*

НЕДОЗВОЉЕНИ ДОКАЗИ И „ТЕОРИЈА ПЛОДА ОТРОВНОГ ДРВЕТА“

Сажетак: У току рада на пројекту уочене су три углавном противречне главне тенденције у кривичном поступку задњих неколико десетина година.

Једна тенденција је све веће уважавање људских права кривичног поступка, тј. све већа хуманизација кривичног поступка. То се огледа у јачању позиција одбране у поступку, ширење значаја консензуалних елемената (разни облици нагодбе са окривљеним који доводе до опраштања или знатног смањења санкције), појава разних облика диверзије и сл. *Друга* тенденција је баш супротна. Јача репресивност и ограничавање људских права. Истражни органи добијају прва на употребу све већег броја посебних (тајних) средстава и радњи (прислушкивање, електронско праћење, прикривени иследник и сл.) и у погледу све ширег круга кривичних дела. *Трећа* тенденција је све веће наглашавање економичности поступка. Расте утицај „цене коштања правде“ на структуру кривичног поступка. Општа је тенденција за растерећење правосудних органа прописивањем разних упрошћених облика поступка, разним облицима диверзије и сл. Ове међусобно често супротстављене тенденције добијају посебну актуелност и оштрину по питању регулисања недозвољених доказа. Теоретски и морално најчистије решење је искључење недозвољених доказа из кривичног поступка и поред њихове можда значајне информационе садржине. Искључење је неминовно, јер при њиховом прибављању и држава поступа противно праву, на неки начин се изједначава са лицем против кога она сама води поступак због повреде правних норми. Да није искључења, држава би изгубила морално право да кажњава друге, тј. своје грађане због повреда правних норми. Овакав приступ међутим, у свим савременим државама трпи све шира ограничења. Неопходност заштите друштва од криминалитета и потенцирање ефикасности, брзине и економичности поступања, намећу потребу да се све више ограничава искључење недозвољених доказа и налажење начина да се они ипак „легалују“ и користе као пуноважни докази. Суштинско питање је заправо, не *да ли*, већ у којој *мери* је то целисходно и оправдано. Одговор на ово питање има значајне и далекосежне

последнице на читав систем доказног права а тиме и на кривични поступак у целини. Због тога је питање недозвољених доказа, а нарочито питање дозвољености доказа прибављених *на основу незаконитих* доказа („*посредни докази*“), једно од најосетљивијих, најконтроверзнијих насуптилнији проблема савременог кривичног поступка.

Проблемом посредних доказа се најраније и најтемељније бавила америчка судска пракса. За решење проблема посредних доказа Амерички врховни суд је разрадио „*Теорију њлода оитровноџ дрвеиџа*“. Крутост, неселективност и неприхватљиви ефекти њене практичне примене су подстакли америчку праксу да нађе и могућности заобилажења ове теорије. Конструисани су бројни изузеци од ове теорије ,који у својој укупности доводе до тога да се „*Теорија њлода оитровноџ дрвеиџа*“ у америчкој судској пракси данас само изузетно примењује. Ову чињеницу треба имати у виду при решавању проблема посредних доказа у европској и нашој теорији и пракси.

*Др Марија М. Салма, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
M.Salma@pf.uns.ac.rs*

ЕКОЛОШКЕ ТУЖБЕ

Сажељак: Еколошке тужбе су у нашем праву установљене материјалним правом и то чланом 156. Закона о облигационим односима и чланом 5. Закона о основама својинскоправних односа.

Прва еколошка тужба, која је облигационоправна, се односи на отклањање извора опасности од штете и на накнаду штете након реализације еколошког ризика. Ова тужба се у научној литератури квалификује као *actio popularis* зато што је може поднети не само лице које је непосредно угрожено еколошком опасношћу него и свако друго заинтересовано лице уколико прети опасност наступања штете која угрожава шири, неодређени круг лица. Петит ове тужбе може бити двојак: (1) Захтев се може односити на отклањање извора опасности од штете на терет имитента, односно, туженог; (2) други захтев се може односити на накнаду штете ако је претња штетом реализована, тј. ако је штета настала.

Друга тужба гледано са стране материјалног права је установљена ради заштите од суседских имисија. Она је у суштини стварноправне природе. Процесноправно гледано овај поступак је налик на поступак због сметања државине. Том тужбом лице чија је непокретност или чије је здравље угрожено суседском имисијом од свог суседа са чије непокретности потиче имисиона активност (нпр. потреси, бука, дим, сенка) и тиме омета несметано коришћење непокретности од стране њеног власника, тражи или престанак имисионе активности, или отклањање извора имисије или накнаду штете од суседског имитента. Тужба може да буде превентивана, ако прети опасност од штете и последична ако је до штете одн. повреде дошло.

Из овог проистиче, да еколошке тужбе моги бити превентивне, када имају за циљ спречавање наступања штете и последичне ако је услед реализације еколошког ризика дошло до штете.

*Др Раденка М. Цветић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
R.Cvetic@pf.uns.ac.rs*

МОЋ ПРАВНОГ ОКВИРА У ЗАШТИТИ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Сажељак: Постојање адекватне регулативе на свим нивоима нужна је претпоставка остварења заштите животне средине. У досада објављеним радовима који су резултат истраживања на овом Пројекту, било је речи о неким важним међународним и домаћим правилима којима се забрањује наношење штете самом окружењу, односно омогућава пружање заштите животне средине и у одсуству приватноправног захтева за накнаду штете (одговорност за еколошку штету).

У Републици Србији релативно успешно стварање правног оквира углавном је праћено неефикасношћу у његовој реализацији. Већина активности усмерених на заштиту животне средине завршава се на регулативном нивоу. Тежиште, међутим, треба пребацити на деловање у постављеном нормативном оквиру, односно на ефикасно спровођење постојећих правила.

Непрестане и обимне измене и допуне узрок су правне несигурности и зато постојећи правни поредак треба мењати само када то захтева развој друштвених односа или друштвене свести. У том контексту истичемо да су у фебруару 2016 године донети Закон о изменама и допунама Закона о заштити животне средине (49 чланова) и Закон о изменама и допунама Закона о заштити природе (35 чланова). Без обзира на значај учињених прецизирања, утисак је да се изменама и допунама превасходно покушавају решити проблеми који су настали у пракси. Оно што недостаје је прецизирање нормативног оквира са циљем да се спречи појава нових проблема.

Разлог неефикасности овог сегмента нашег правног система може бити и у перманентном премештању надлежности за заштиту животне средине из једног у друго министарство, које, при томе, више личи на премештање проблема, него на тражење одговарајућег решења. У последње две године имамо Министарство пољопривреде и заштите животне средине, од 2012 до 2014. било је Министарство енергетике, развоја и заштите животне средине. Пре тога имали смо Министарство животне средине, рударства и просторног планирања, а пре тога Министарство животне средине и просторног планирања. Посебно Министарство заштите животне средине имали смо један

кратак период након 2007. године, али и 1991. године. Агенција за заштиту животне средине образована је као стручна служба Владе РС 2003. године. Према важећем Закону о министарствима (члан 5), Агенција за заштиту животне средине је орган управе у саставу Министарства пољопривреде и заштите животне средине, са својством правног лица и законом прописном надлежношћу ради заштите животне средине.

*Др Драго Љ. Дивљак, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
D.Divjak@pf.uns.ac.rs*

ЕКО-ОЗНАЧАВАЊЕ ПРОИЗВОДА И ПРАВО МЕЂУНАРОДНЕ ТРГОВИНЕ

Сажетак: Међузависност међународне трговине и екологије је широко присутна. Једно од поља њихове интеракције су еко-ознаке. Ради се о сертификатима приватних или јавних организација који купцима пружају потребне информације о утицају одређеног производа и услуге на животну средину, на основу разматрања целокупног циклуса производње, дистрибуције, коришћења или складиштења. Оваква пракса се назива и еко-етикетирање и има за циљ промовисање и стумилисање развоја, производње, рекламирања и потрошње производа који, у што је могуће мањој мери угрожавају животну средину.

Временом, ове ознаке постају све значајнији инструмент еколошке политике са растућом експанзијом, што доводи до креирања националних и регионалних програма етикетирања. То је учињено и у нашој земљи путем националног програма за еколошко означавање – Еколошки знак. На глобалном плану је и Међународна организација за стандардизацију (ISO) развила међународни стандард ISO14020 који се посебно односи на означавање у области заштите животне средине.

На овај начин еко-означавање добија све важнију улогу и у међународној трговини. Иако може бити и фактор њеног подстицаја, истовремено оно потенцијално може постати и инструмент њеног ограничавања и средство прикривене протекционистичке заштите и дискриминације страних производа на домаћем тржишту. Посебно су земље у развоју, па самим тим и наша земља осетљиве на ове негативне стране еко-етикетирања. Такав проблем је квалитативно другачији од других врста трговинских спорова јер се овим ознакама директно не забрањује нити ограничава увоз, али је њихов посредни утицај путем потрошача неспоран, чак и кад су ознаке добровољног карактера. Њега додатно усложњава њихова профилирација, неусклађеност и могућа спорна веродостојност, што свеукупно представља представља нови изазов постојећем праву међународне трговине и Светске трговинске организације на који он тренутно нема оптималан одговор.

Таква ситуација захтева креирање новог приступа који верификује значај информисања потрошача о еколошким импликацијама њихових куповина, уз истовремено ограничавање или неутралисање негативног утицаја еко-ознака на остваривање принципа недискриминације роба и услуга страног порекла у међународној трговини. То је оквир у којем би се постојећа правна регулатива СТО морала надоградити, прецизирати и прилагодити специфичностима ове проблематике.

*Др Сенад Р. Јашаревић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
S.Jasarevic@pf.uns.ac.rs*

ТЕХНОЛОШКЕ И ИНФОРМАТИЧКЕ ПРОМЕНЕ, КВАЛИТЕТ УСЛОВА РАДА И РАДНЕ СРЕДИНЕ

Сажетак: Чиниоци који делују на квалитетну и здраву радну средину су многобројни. Неки се испољавају директно, а многи индиректно, те су стога често и теже видљиви. Међу факторе који су у последње време унели драстичне промене у услове рада спада информатичка, комуникациона и друга технологија. Захваљујући општој дигитализацији, развоју компјутера, мобилних телефона, комуникационих система (GPS технологија), Интернета, роботизације, технологија је продрла у све поре живота и рада. Степен утицаја модерне информатичке технологије на друштво је толико велики, да модерно друштво називају „информатичко друштво“, а сусреће се и појам „дигитални капитализам“. Поједини аутори сматрају да је наступило „друго машинско доба“.

Захваљујући модерној технологији живи се и ради другачије. Бројне послове и раднике у многим делатностима заменили су роботи или сложене машине. Целе канцеларије, архиве и бројне запослене може да замени само један компјутер. Захваљујући информатичкој технологији и Интернету, све више се ради од куће или са разних места (рад на даљину). Поједине послове или радне задатке обављају запослени који се налазе на различитим странама света, уз помоћ компјутера, мобилних телефона или друге опреме.

Утицај ових промена на здраву животну средину, односно област здравља и безбедности на раду је велики. Са једне стране, он је веома позитиван, а са друге – негативан.

Позитивне промене које технологија уноси у свет рада су нпр. мање оптерећење радника, појачана безбедност (захваљујући камерама, сензорима, компјутерским системима и посебном софтверу за безбедност). Олакшана је и комуникација са запосленима (нпр. у транспорту и саобраћају), као и контрола рада у сложеним и опасним условима. Захваљујући технологији, радници се измештају из опасне околине, а уз помоћ технологије машине обављају ризичне и токсичне послове. Рад на даљину уз помоћ информатичке технологије олакшава „помирење породичног и професионалног живота“, а доприноси и смањењу стреса при раду, опадању загађења у градовима због

смањеног превоза на посао. Унапређени однос између човека и машине доноси низ побољшања у раду за лица са инвалидитетом. Између осталог, дигитализација им омогућава да раде од куће и да воде продуктиван живот, што неки од њих без сложене опреме не би могли.

Са друге стране, појављују се нови фактори ризика у вези са радом, као што су: електромагнетна радијација (од претеране употребе мобилног телефона – која негативно утиче на мозак); некретање – услед везаности за рачунар (што изазива болести мускулоскелетног система, срчане и менталне поремећаје), ризици у саобраћају (појава самовозећих аутомобила; пракса да запослени разговарају на мобилни телефон или шаљу поруке у току вожње), исцрпљивање – „сагоревање радника“, услед нестајања границе рад/посао код рада уз помоћ рачунара. Од радног и социјалног права очекује се да осмисли и предузме мере за ефикасну заштиту радника од нових ризика.

Др Сања В. Ђајић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
S.Djajic@pf.uns.ac.rs

НОВИ ЦИЉЕВИ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА ЗА ПОСТИЗАЊЕ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА (АГЕНДА ЗА ОДРЖИВИ РАЗВОЈ) И ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Сажетак: Генерална скупштина Уједињених нација је у септембру 2015. године усвојила нови акциони план у виду *Циљева за постизање одрживог развоја* који су прихваћени у форми резолуције Генералне скупштине (*Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, A/RES/70/1, 25. септембар 2015.*). Овим циљевима се дефинише поље активности ове организације и држава чланица у наредних 15 година (2015-2030). Ова се платформа наставља на Миленијумске циљеве, али је и у много чему напредовала и прецизније дефинисала поједине смернице. Новим документом дефинисано је 17 циљева и 169 задатака, дакле, реч је о амбициозном петнаестогодишњем пројекту Уједињених нација.

Постављени циљеви су по својој природи највише економског и социјалног карактера и усмерени су на заштиту најугроженијих група становништва. Ти циљеви су следећи: 1. Искоренити сиромаштво у свим његовим облицима свугде у свету; 2. Смањење глади, постизање безбедности хране, побољшање исхране и унапређење одрживе пољопривреде; 3. Здрав живот и унапређење опште добробити; 4. Једнако и инклузивно образовање за све; 5. Равноправност полова и обезбеђивање већих могућности женама; 6. Обезбедити одрживо управљање водама и одговарајуће санитарне услове за све; 7. Приступ поузданој, одрживој и економски доступној енергији за све; 8. Промовисање умереног, свеобухватног и одрживог привредног развоја; 9. Изградња одговарајуће инфраструктуре, одржива индустријализација и подстицање иновативних решења; 10. Смањење разлика унутар држава и између држава; 11. Учинити градове и људска насеља безбедним и одрживим; 12. Одржива потрошња и производња; 13. Хитно предузимање мера ради борбе против климатских промена; 14. Очување и одрживо коришћење океана, мора и морских ресурса ради одрживог развоја; 15. Заштита, обављање и унапређење одрживог коришћења екосистема и шума, борба против ширења пустиња, и заустављање деградације земљишта и губитка биодиверзитета; 16. Развој мирољубивих и инклузивних друштава у циљу одрживог развоја,

и обезбеђење приступа судским институцијама за све, као и изградња одговорних институција на свим нивоима 17. Јачање средстава имплементације и ревитализација Глобалног партнерства за одрживи развој.

Циљеви за постизање одрживог развоја УН се у већини односе управо на заштиту животне средине и на она људска права која су у блиској вези са овом заштитом. Чак осам од ових циљева *stricto sensu* припадају праву животне средине. Чињеница да се половина циљева и задатака односи управо на заштиту животне средине говори у прилог тези да су данас питања друштвеног и привредног развоја неодвојива од заштите животне средине. Овако постављени циљеви ће сигурно наћи свој законодавни израз у бројним међународним и домаћим изворима. Поједини циљеви су већ предмет конкретних акција, као што је усвајање текста нове конвенције о климатским променама (Париз, децембар 2015.) која је отворена за потписивање 22. априла 2016.

*Др Магдолна И. Сич, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
M.Sic@pf.uns.ac.rs*

МЕРЕ ЗА ЗАШТИТУ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У СТАРОМ РИМУ

Сажетак: Мада заштита животне средине није била постављена у старом Риму као један од основних циљева, у римским изворним текстовима ипак налазимо мноштво података који потврђују да су у том циљу биле предузете различите мере. Имајући у виду актуелност ове проблематике, она окупља научнике из свих области, који неретко своја истраживања проширују и на римски период. Њима се у последње време прикључила и група романиста. Међу романистима који су трагали за мере заштите животне средине у изворима римског права, једна група истраживача, која је посматрала правила о службеностима и о интердиктима, сматра да су правила о забрани имисија или правила о регулисању протока воде, као и она о забрани сече дрвећа служила само за заштиту приватних интереса поседника или пак да римској аристократији обезбеде лагодан и луксузан живот. Друга група истраживача, која је своје истраживачке напоре усмерила и на истраживање јавно правних мера, међутим, потврђује постојање мера заштите животне средине и у општем интересу.

У оквиру овог пројекта моје истраживање је било усмерено на проналажење оних мера заштите животне средине у старом Риму које су служиле општој добробити, често и супротно интересима појединаца, без обзира на њихов друштвени положај. То се првенствено односи на мере предузете за потребу изградње, спровођења и одржавања јавних водовода, као и на правила коришћења воде из њих. Вода из јавних водовода служила је за општу употребу. Била је бесплатна за општу потрошњу градског становништва. Правила изградње, уз могућност експропријације потребног земљишта ради изградње и одржавања водовода, као и казне за неовлашћено прикључивање ради одвођења воде на приватне поседе и у приватне куће, потврђују да је ова вода служила за јавну употребу. Водили су рачуна о квалитету воде и према томе су одредили и њену намену. Пазили су на то да вода која служи за пиће потиче из најчистијег извора, и посебно, да њен извор никако не буде поред рудника или топионица олова или других тешких метала.

Антички писци су приметили да је неконтролисана сеча шуме директно повезана са поплавама. Један текст из римских изавора забрањује сечу дрвета поред насипа реке Нила, а у многим другим текстовима римског права неовлашћена сеча дрвећа била је забрањена, јер се дрвеће сматрало и за значајно природно благо.

Нажалост, у средњем веку мере старих Римљана за заштиту животне средине биле су занемарене и за дуго време су пале у заборав.

*Др Тајјана Д. Буџарски, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
T.Bugarski@pf.uns.ac.rs*

КРИВИЧНО ГОЊЕЊЕ УЧИНИЛАЦА КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Сажетак: Према нашем кривичном законодавству, кривична дела против животне средине се гоне по службеној дужности, а то значи да је јавни тужилац једини овлашћени тужилац који може да врши функцију кривичног гоњења, као једну од три основне кривичнопроцесне функције у поступку за ова дела. Вршење функције кривичног гоњења подразумева да јавни тужилац свој казненоправни захтев поставља против лица за које постоје основи сумње да је извршило кривично дело и оно започиње првом радњом јавног тужиоца или овлашћених службених лица полиције на основу захтева јавног тужиоца предузетом у складу са овим закоником ради провере основа сумње да је учињено кривично дело или да је одређено лице учинило кривично дело (чл. 5. ст. 2. тач. 1. ЗКП). Јавни тужилац који поставља казненоправни захтев према осумњиченом, односно окривљеном лицу, сноси терет доказивања оптужбе. Успешно гоњење учинилаца кривичних дела против животне средине је основни и најважнији предуслов ефикасне борбе против еколошког криминалитета. Због тога је посебно значајно да рад органа гоњења, али и органа откривања и доказивања ових кривичних дела (полиције) буде стручан и квалитетан, као и да се поступа у потпуности у складу са правилима поступка, струке и науке. С обзиром на то да у нашој држави не постоје посебно специјализовани органи полиције или тужилаштва за проблематику животне средине, од изузетне важности је доношење посебних упутстава за рад ових органа када су у питању кривична дела против животне средине, с обзиром на њихове специфичности. Ова упутства се првенствено односе на предистражни поступак у коме полицијски инспектор и јавни тужилац имају кључну улогу у прикупљању доказа. Ништа мање важну улогу имају и криминалистички техничари који се могу касније појавити у поступку у улози вештака. Улога наведених органа је директно везана за тзв. “ланац доказивања“ (низ доказа повезаних у логичку целину који на посредан или непосредан начин указују на постојање, или оповргавају постојање сумње, у вези са кривичним делом и осумњиченим лицем). Од посебног значај је и искуство ових органа, нарочито у вези са постављањем криминалистичких верзија и доношењем криминалистичких планова.

*Др Слободан П. Орловић, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
S.Orlovic@pf.uns.ac.rs*

ПОЛИТИЧКИ ЗАСТУПНИЦИ ПРАВА НА ЗДРАВУ ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

Сажетак: Право на здраву животну средину је пред крај прошлог века добило свог политичког промотера – зелене политичке странке. Унето у међународне акте и националне уставе, право на здраву животну средину је због свог значаја и општеприхваћености прерасло у специфичну политичку идеологију. Паралелно са тим почело је формирање странака „зелених“ које су као превасходни политички циљ узеле заштиту природе и здравља људи.

Ипак овај циљ се брзо показао недовољним за већи политички резултат на изборима. Зелене странке су већином остајале изван парламента а сасвим ретко и у краћим периодима улазиле у владу. Паралелно су остале политичке странке почеле интензивније да се занимају за животну средину, а оне у власти су биле у прилици и да нешто конкретно предузму. То је отворило нову програмску стратегију зелених које преузимају идеје левице (већином), деснице или центра. Тиме су и оне нудиле решења за сва основна друштвена питања и предлагале правце државног развоја... Оба ова процеса утицале су да зелене странке изгубе имиџ ексклузивног старатеља здравог животног окружења. Постепено су њихови захтеви за суштинске промене прешли у „реформе“ и стрпљива унапређења.

Србија нема политички утицајан блок зелених странака. Само су две еколошке политичке странке парламентарне (у сазиву Народне скупштине од 2016. године), „Зелени Србије“ са два и „Зелена странка“ (као странка националне мањине) са једним народним послаником. Разлози овакве неутрицајности могу бити у томе да грађани Србије још увек нису довољно свесни важности здраве животне средине и одрживог развоја. Друге политичке странке, пак, нису, као ни у другим државама, биле спремне да направе простор у бирачком телу за зелене странке. Напротив, преузимањем идеја из еколошких програма настојале су да увећају број својих гласача. Тако су зелене странке бивале принуђене да и оне поступе слично и у тој смислу изгубиле су на својој распознатљивости. Истовремено губе и на имиџу алтернативности постојећем режиму и владајућим странкама. Већински ванпарламентарне, зелене странке лако су се гасиле или цепале на мање, политички

још неутицајније. Све говори да утврђивање и спровођење зелене политике код нас – доношењем правних аката и предузимањем конкретних мера и акција – остаје задуго тек у малој мери под утицајем зелених странака.

*Др Бојан Л. Пајић, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
D.Pajtic@pf.uns.ac.rs*

ПИТАЊА ГРАЂАНСКОПРАВНЕ ОДГОВОРНОСТИ У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Сажетак: Заштита и унапређење животне средине засигурно су и приоритетне, а извесно и неке од најинтригантнијих тема за бројне, вишеслојне и интердисциплинарне научне анализе. У савременом друштву се заштита животне средине остварује применом јединства превентивних и репресивних мера, при чему је неопходно акцентовање превентивних мера јер евентуалне појаве негативних последица (не)деловања у животној средини могу имати погубне размере и понекад је и немогуће надокнадити насталу штету.

Рад на пројекту „Биомедицина, заштита животне средине и право“ трајао је пет година и подразумевао је вишегодишње научно бављење темама из неколико различитих научних области. Области истраживања, као и изоловани проблеми и питања осветљавани у појединим етапама научноистраживачког рада јесу били хетерогени, али се њихова повезаност у ширем контексту може јасно сагледати.

Истраживање је било усмерено на испитавање персоналних средстава обезбеђења потраживања у нашем праву, као и на испитивање грађанскоправне одговорности због загађивања животне средине. Полазна основа научноистраживачког рада била је прикупљање, обрада и анализа сакупљене домаће и иностране литературе, као и прикупљање релевантних домаћих позитивноправних прописа, након чега је рад био посвећен анализи могућности усаглашавања анализираних института са сродним институтима у упоредним законодавствима. Методи који су коришћени током истраживања у оквиру рада на Пројекту су: нормативни, историјскоправни, упоредноправни.

Очекивани резултат рада на Пројекту била је темељна анализа за потребе Пројекта: издвајање проблема и питања, њихово сагледавање у светлу облигационог права, као и формулација закључака истраживања. У пет научних радова који су објављени током петогодишњег истраживања изложени су ти закључци: „Заштита животне средине – превенција и накнада штете“, „Одрживи развој и процена утицаја на животну средину“, „Персонална средства обезбеђења потраживања у нашем праву са освртом на средства

обезбеђења у области заштите животне средине“, “Seasonality of Marriages in the Sajkaska Region (North Serbia), 1869 to 2011”, и „Грађанскоправна одговорност због загађивања животне средине“.

Др Гордана М. Дракић, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
G.Dragic@pf.uns.ac.rs

АГРАРНА РЕФОРМА У КРАЉЕВИНИ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА – ОДАБРАНЕ ТЕМЕ

Сажетак: Уочи стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца класне и политичке супротности на селу биле су веома изражене. Многи војници југословенског порекла дезертирала су из аустријске војске, одметали се у шуме – тзв. зелени кадар – и ту чекали крај рата. Немири се нису манифестовали само у бежању из војске. На селу у јесен 1918. године попримају облик аграрних покрета против великих поседа, а у Босни и Херцеговини против још неукинутих феудалних обавеза. Наоружани зелени кадар, повратници из заробљеништва, незадовољно осиромашено становништво, нарочито сељаци представљали су озбиљну револуционарну снагу. Долазило је до самовољног запоседања земље, паљевина и пљачки. То је представљало довољан разлог да се локалне владе, и пре проглашења уједињења и стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, ангажују на проналажењу решења за смиривање стања. Убрзо након уједињења регент Александар Карађорђевић издао је Манифест којим је позвао сељаке да мирно сачекају док законским путем не добију земљу од државе. Прогласио је, осим тога, укидање кметства и великих земљишних поседа, те начело да земља треба да припадне ономе ко је обрађује. Влада је, потом, крајем фебруара 1919. године донела *Прелиходне одредбе за спровођење аграрне реформе* којима су утврђена темељна начела аграрне реформе. Овим актом била је проглашена експропријација великих поседа, међутим дефинисање самог појма велики посед је изостало. То је требало да буде одређено накнадно посебним законом у складу, како је најављено, са поседовним и економским приликама појединих крајева државе. Аграрна реформа у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца представљала је веома комплексну државну меру која је, будући да је за циљ имала промену постојећих производних односа у пољопривреди, стварала бројне реперкусије на социјалном, економском и политичком плану. Управо комплексност као доминантна карактеристика аграрне реформе у првој југословенској држави омогућило нам је проучавање њених појединих аспеката, а обиље архивске грађе допринело темељнијем истраживању и сагледавању како је у пракси текло њено спровођење, те да ли су прокламовани принципи поштовани или је, из разлога различите провенијенције, долазило до мањих или већих одступања.

*Др Зоран Ј. Лончар, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
Z.Loncicar@pf.uns.ac.rs*

ОРГАНИЗАЦИОНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА БОЉЕ ФУНКЦИОНИСАЊЕ УПРАВЕ У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Сажељак: Заштита животне средине представља једну од најдецентрализованијих области друштвених живота. У погледу заштите животне средине данас у Републици Србији постоји подељена надлежност између сва три облика територијалне организације власти, односно Републике, аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе. Стога је добро успостављена организација државне, покрајинске и локалне управе једна од основних претпоставки за успешно спровођење бројних прописа у овој области друштвеног живота.

Актуелну организацију управе, међутим, карактерише низ недовољно добро осмишљених правних решења. Тако се на државном нивоу као основни проблем јавља преплитање надлежности више различитих субјеката у овој области друштвеног живота, попут Министарства пољопривреде и заштите животне средине, Агенције за заштиту животне средине, Завода за заштиту природе, као и неких других органа управе и управних организација, попут Министарства здравља, Министарства рударства и енергетике, Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, Агенције за хемикалије, Агенције за заштиту од јонизујућег зрачења итд. Слична ситуација је и са Аутономном покрајином Војводином, где се у овој области јавља надлежност Покрајинског секретаријата за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине, али и Покрајинског завода за заштиту природе Војводине. Поред тога, на покрајинском нивоу додатни проблем представља још и недовољно прецизно одређивање изворних и поверених послова, због чега се не може увек успоставити јасна правна граница у односима са субјектима надлежним у овој области на државном нивоу. На локалном нивоу, пак, као основни проблем се јавља непостојање посебних органа управе специјализованих за вршење бројних изворних и поверених послова локалне самоуправе у овој управној области, што је карактеристика готово свих јединица локалних самоуправа, осим Града Београда и неколико највећих градова, попут Новог Сада, Ниша и Крагујевца, где такви органи управе постоје.

Формирање нове извршне власти након предстојећих парламентарних, покрајинских и локалних избора је због тога добра прилика за отклањање уочених недостатака организационе природе и за успостављање рационалнијег и ефикаснијег система управе у области заштите животне средине, који би био у стању да обезбеди потпуно интегрисано управљање свим пословима заштите животне средине и спровођење јединствене државне политике и у овој области друштвеног живота.

*Др Јелена Ђ. Видић Трнинић, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
J.VidicTrninic@pf.uns.ac.rs*

ПРАВНА ЗАШТИТА ЖИВОТИЊА (УЗ ПОСЕБАН ОСВРТ НА ПРАВНИ ТРЕТМАН КУЋНИХ ЉУБИМАЦА И ОГЛЕДНИХ ЖИВОТИЊА) У СРБИЈИ

Сажељак: Прописи који се тичу заштите животиња, у Европи се већ преко тридесет година континуирано унапређују, доношењем бројних конвенција у којима су садржани основни стандарди ове заштите. Услед наведеног, у савременим европским правима присутна су прогресивна кретања у сфери заштите и добробити животиња, при чему је током протекле деценије, заштита добробити животиња постала стандард коме теже и земље у транзицији, те се у том смислу и у законодавствима ових земаља приступило доношењу националних закона који се тичу заштите животиња. Једно од њих је и наше право, у којем је 2009. године донет Закон о добробити животиња, којим се регулише однос човека како према животињама које се користе у производне, научно-истраживачке, биомедицинске и образовне сврхе, тако и према животињама које се користе за изложбе, такмичења, приредбе и друге облике јавног приказивања, а поред њих још и према животињама за рад и службеним животињама, кућним љубимцима, напуштеним и изгубљеним животињама, као и дивљим животињама у заточеништву. Доношењем овог закона, у праву наше земље дошло је до радикалних промена у погледу питања правне заштите животиња, имајући у виду да се њиме, као најзначајнијим прописом у области заштите животиња, на до сада најпотпунији начин, штите интереси животиња.

Степен правне заштите коју кућни љубимци имају у домаћем праву, посматрано са аспекта прокламованих принципа и начела заштите њихове добробити, на несумњив начин, постављен је на високом нивоу. Посебно је значајно истаћи да је правни третман кућних љубимаца у нашем праву у складу са одговарајућим европским стандардима, прихваћеним у Европској конвенцији о заштити кућних љубимаца из 1987. године, имајући у виду да Закон о добробити животиња Србије, у погледу овог питања у потпуности прати основне тенденције споменуте Конвенције, при чему, широким спектром одговарајућих законских решења конкретизује темељне принципе прихваћене у овом међународном правном акту. Такође, као држава која је

потписала и ратификовала Европску конвенцију о заштити кичмењака који се користе у експерименталне и друге научне сврхе из 1986. године, Србија је ускладила своје законодавство и са њеним основним начелима, при чему је одговарајуће принципе и одредбе овог међународног акта конкретизовала како Законом о добробити животиња, тако и Правилником о добробити огледних животиња из 2010. године. Посматрано са аспекта тенденције укључивања Србије у европске интеграције, од посебног значаја је чињеница да је домаћа законска регулатива посвећена правној заштити огледних животиња, у свом претежном делу, усаглашена и са Директивом 2010/63/ЕУ о заштити животиња које се користе у научне сврхе. Иако домаће законодавство није у потпуности усаглашено са Директивом, имајући у виду неспорност чињенице да су у њему усвојени како суштински принципи, тако и највећи број одредаба Директиве, којима се регулише веома широк спектар аспеката правне заштите огледних животиња, то нам даје основа за закључак да је наш законодавац спреман да у потпуности примењује европско законодавство посвећено и овом питању.

*Др Драгана М. Ђорић, доцент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
D.Coric@pf.uns.ac.rs*

ДВА МИНУТА О ЕКОЛОШКОЈ ЕТИЦИ

Сажељак: Први минут. Еколошка етика није само етика природе, она је етика људи, етика земље, воде, и свих бића и не-бића на планети. Она је истовремено и контраетика индустријализацији и корпоративној етици, капитализму и свакој другој етици пословања. Јер еколошки не значи само бити у сагласју са природом, еколошки значи бити и у сагласју са собом; да све што чинимо одговара и нама који то чинимо али и нашој околини. Еколошка етика је дакле, етика свих и свега, постојећих, бивших и будућих. Она је и етика помирења и компромиса, јер једино живот у сагласју са самим собом, и са нама, који смо имаоци живота, може постојати, несметано и неограничено. Све наведено представља минимални садржај еколошке етике.

Други минут. Садржај еколошке етике јесте упућен на разликовање доброг и лошег, као и код етике уопште. Различите полазне тачке појединих концепција еколошке етике различито третирају појмове „доброг“ и „лошег“, но заједничка им је потреба за истицањем значаја очувања заштите животне средине превентивним и репресивним мерама против оних који нарушавају природни баланс. Еколошка етика, иако би то желела, није јача од права, већ једино заједно са правом, може изградити нови, другачији систем (еколошких) вредности у свету који толико брзо живи, да повремено нарушавање своје околине не види, или не перципира као битно. Право, опет, зависи од еколошкоетичких ставова, посебно од оних чије кршење је толико друштвено неприхватљиво, да се то кршење мора криминализовати. Тада санкцију треба да спроводи држава, а не недовољно просвећена свест сваког човека.

*Др Александар Л. Мартиновић, доцент
Универзитета у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
A.Martinovic@pf.uns.ac.rs*

УСТАВНОСТ И ЗАКОНИТОСТ ОДЛУКА ЈЕДИНИЦА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ О НАКНАДИ ЗА ЗАШТИТУ И УНАПРЕЂЕЊЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ – ОБАВЕЗНОСТ ОДРЖАВАЊА ЈАВНЕ РАСПРАВЕ У ПОСТУПКУ ДОНОШЕЊА

Сажетак: Пракса Уставног суда Србије садржи примере утврђивања несагласности са Уставом и законом појединих одлука јединица локалне самоуправе о увођењу накнаде за заштиту и унапређење животне средине, из формалних разлога односно недостатака у току поступка доношења помених одлука. Формални недостаци односили су се на *неодржавање јавне расправе* у поступку доношења таквих одлука.

Одлуке јединица локалне самоуправе о увођењу накнаде за заштиту и унапређење животне средине које садрже такав такав процесни недостатак Уставни суд је оценио као несагласне Закону о финансирању локалне самоуправе, којим се прописује да јединици локалне самоуправе припадају изворни приходи остварени на њеној територији, у које, између осталог, спадају и друге накнаде у складу са законом; да стопе изворних прихода, као и начин и мерила за одређивање висине локалних такси и накнада утврђује скупштина јединице локалне самоуправе својом одлуком, у складу са законом, која се доноси након одржавања јавне расправе и која се може мењати највише једанпут годишње, и то у поступку утврђивања буџета јединице локалне самоуправе за наредну годину. Сагласно томе, Уставни суд је одлучио да оспорене одлуке противрече уставном налогу коју прописује обавезну сагласност општих аката јединица локалне самоуправе са законом као и уставом гарантованом праву на обавештеност.

Уставни суд је, из поменутих разлога, утврдио да су *Одлука о накнади за заштиту и унапређење животне средине општине Мионица* као и *Одлука СО Ћурија о накнади за заштиту и унапређење животне средине* несагласне са Уставом и законом.

*Др Сања М. Радовановић, доцент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
S.Radovanovic@pf.uns.ac.rs*

САРАДЊА ПРИВАТНОГ И ЈАВНОГ СЕКТОРА У ПАТЕНТИРАНОЈ ТЕХНОЛОГИЈИ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Сажетак: Степен развоја друштва достигао је ниво на којем се доводи у питање опстанак људске врсте. Човек не само да је прилагодио природу својим потребама, него је створио окружење по својој мери, бар у техничко-технолошком смислу. Ипак, ово достигнуће прети да будућим генерацијама угрози изворе задовољавања егзистенцијалних потреба: воде, ваздуха, хране. Из тих разлога, изазов данашњице јесте проналажење компромиса између природе и човека. Управо у томе лежи идеја одрживог развоја: даљи техничко-технолошки и економски напредак, уз очување природних вредности. Појмовно одређење одрживог развоја указује на то да је проналазаштво његов саставни елемент. С једне стране, техничко-технолошки напредак је заснован на проналазаштву. Из техничко-технолошког напретка даље проилази економски. С друге стране, из проналазаштва треба да поникну техничко-технолошка решења којима се у највећој мери одржава стабилност природних ресурса.

Проналазаштво није само себи циљ. Пласирањем новог производа на тржиште или применом новог поступка у производњи, проналазач очекује да му се уложене вредности (знање, време и новчана средства) економски валоризују. Значајну улогу у томе има патентно право. Наиме, признањем патента за технички проналазак који је нов, има инвентивни ниво и индустријски је применљив, искључиво титулар стиче право да, у ограниченом временском периоду, искоришћава предмет заштите. Другим речима, он је овлашћен да искоришћава патентирани проналазак, али и да се супротставља свим трећим лицима, која то чине без његове сагласности. Тиме он стиче тржишну предност у односу на своје конкуренте, а следствено и имовинску добит. У овој привилегији искључивости, коју патент обезбеђује, налази се подстицај за даља техничко-технолошка усавршавања. С друге стране, патентна заштита представља препреку слободном искоришћавању технолошких достигнућа и задовољавању јавних интереса. С тим у вези, уочљиве су две тенденције: подстицај на сарадњу истраживача и привреде и ограничење патента за поједине облике искоришћавања.

Ефикасна сарадња између истраживача (пре свега универзитета) и привреде може се остварити само уколико се створе услови за вишесмерну комуникацију. У том погледу, према искуству других земаља, значајну улогу преузимају центри за трансфер технологије и пословно-технолошки инкубатори. У оквиру фармацеутске индустрије, пример такве сарадње представља *WIPO Re:Search* партнерство, које обједињује приватни и јавни сектор широм света у истраживању нових и ефикаснијих лекова за запостављене тропске болести, маларију и туберкулозу. Добијени производи би требало да буду потпуно бесплатни у најмање развијеним земљама света, а за земље у развоју би се посебним споразумима дефинисали услови снабдевања.

Не сматрамо сувишним нагласити да патентно право, и у вези са њим императивним одредбама допуштена искоришћавања заштићених проналазака, представљају само један корак у свеобухватној борби за решавање кризе опстанка, у којој се, дугорочно посматрано, налази савремено друштво. Истински напредак се може очекивати тек након што се животни стандард најугроженијег дела светске популације подигне на задовољавајући ниво. То подразумева обезбеђивање бољих услова живота и рада, исхране, инфраструктуре, медицинске службе и опреме.

*Др Пејтар М. Ђундић, доцент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
D.Djundic@pf.uns.ac.rs*

МЕЂУНАРОДНО ПРАВО СТРАНИХ УЛАГАЊА И ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ: СУКОБ РАЗЛИЧИТИХ ИНТЕРЕСА

Сажетак: Међународни уговори о заштити и унапређењу страних улагања (двострани и вишестрани) успостављају обавезе за државе уговорнице које се разликују захваљујући одступањима у формулацијама одредаба ових уговора. Међутим, такви уговори типично садрже обавезу држава уговорница да улагачима из друге државе уговорнице пруже национални третман у погледу њиховог улагања, третман најповлашћеније нације или правичан и поштен третман, те обавезу да се суздрже од незаконите експропријације улагања. Међутим, у последњих петнаестак година је постало евидентно да су овакве обавезе држава пријема улагања све чешће у конфлику са интересом заштите животне средине. Ово се посебно односи на случајеве тзв. индиректне експропријације страног улагања.

Наиме, за разлику од директног одузимања имовинских права страном улагачу које је по правилу лако идентификовати будући да подразумева пренос титулуса на имовини инвеститора, индиректна експропријација се састоји од умањења имовинске вредности или могућности да улагач управља својим улагањем и користи га за остваривање добити без формалног лишавања права својине. Као посебан вид индиректне експропријације издваја се регулативна експропријација: лишавање улагача имовинских права кроз доношење и примену прописа од стране органа управе и судова. У пракси је забележен релативно значајан број случајева у којима је делатност државе на пољу заштите животне средине довело до спорова са страним улагачима на основу оптужби да су поменуте мере представљале индиректну експропријацију, па самим тим и повреду међународноправне обавезе државе. Арбитражни судови суочени са оваквим тврдњама су на њих реаговали на различите начине: од изношења гледишта да је економско дејство мере на вредност улагања и права улагача једини критеријум за одлуку о томе да ли је повреда међународног уговора наступила, до испољавања разумевања за државне мере чија је стварна сврха била заштита животне средине и здравља становништва.

Непостојање јасног критеријума за одговор на питање да ли мера коју је држава предузела у циљу заштите животне средине представља индиректну експропријацију улагања и води обавези плаћања накнаде страном улагачу довело је до несигурности и до могућег оклевања држава да делују на легислативном пољу ради остваривања циљева који би требало да буду општи по својој природи. Такође, као што се наводи у правној доктрини, тумачење да одредбе уговора о заштити улагања представљају нормативни основ одговорности за законодавне и административне мере усмерене на заштиту животне средине никако није у складу са циљем и сврхом међународних уговора који би требало да представљају „штит“ од арбитрерног понашања држава (Вид. Kate Miles (Мајлс), *The Origins of International Investment Law (Empire, Environment and the Safeguarding of Capital)*, Cambridge, 2013, с. 158).

Решење проблема који настаје услед сукоба ових различитих интереса се назире у нормативној сфери. Наиме, међународни уговори о заштити и унапређењу улагања новијег датума често садрже прецизирање да нормативна и административна делатност уговорнице предузета у циљу заштите животне средине не може бити третирана као повреда међународног уговора која би повлачила са собом обавезу плаћања накнаде улагачу. Наравно, штур одредба међународног уговора која ослобађа државу одговорности у случају да је штета улагачу нанета мерама које су предузете у доброј вери и у циљу заштите животне средине још увек не значи да ће држава пријема улагања избећи плаћање накнаде. То зависи од околности случаја али и од приступа арбитражних судова приликом тумачења оваквих одредаба, што је тема која заслужује посебну пажњу правне доктрине и истраживача.

*Др Ајшила И. Дудац, доцент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
A.Dudas@pf.uns.ac.rs*

НАЧЕЛА СПРОВОЂЕЊА ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ПРАВУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Сажетак: Правна заштита животне средине у праву Европске уније остварује се путем великог броја директива и уредаба, које показују висок степен различитости, како у погледу предмета, тако и у погледу метода уређивања. Све оне се, међутим, заснивају на неким заједничким начелима. Нека од њих се могу сматрати општим, јер се примењују у свим областима права у којима органи Европске уније имају надлежност, док се друга могу сматрати посебним, будући да се примењују само у области заштите животне средине.

На плану заштите животне средине, од општих начела стварања и примене комунитарног права, по свом значају се посебно издваја начело супсидијарности и пропорционалности. Оно је правни основ делања Заједнице у питањима у којима нема искључиву надлежност, уколико се циљ предложене мере не може на задовољавајући начин постићи на нивоу држава чланица, а имајући у виду њен обим и очекиване ефекте, ефикасније може постићи на нивоу Заједнице. У области заштите животне средине добија посебан значај када се еколошки изазови не могу или тешко могу адекватно санирати искључиво на нивоу држава чланица, и у којој је надлежност готово увек подељена између Заједнице и држава чланица.

Посебним начелима заштите животне средине сматрају се она која немају непосредну примену у другим областима. Ова начела се у литератури традиционално деле на начела политике заштите животне средине и начела спровођења заштите животне средине. Начелима политике заштите животне средине сматрају се начело одрживог развоја и начело заштите животне средине на високом нивоу, док начелима спровођења заштите животне средине начело интегрисаности, начело предострожности, начело превентивног деловања, начело отклањања еколошке штете на извору њеног настанка и начело „загађивач плаћа“.

Начело интегрисаности је израз потребе да се поједини еколошки проблеми и правни инструменти за њихово санирање не посматрају изоловано,

већ да се циљ заштите животне средине у потпуности узме у обзир у стварању и остваривању других политика Европске уније.

Начело предострожности налаже органима Европске уније да се пре усвајања и спровођења неке комунитарне мере спроведе поступак процене ризика њеног утицаја на животну средину, у светлу научних сазнања која су доступна у том тренутку.

Начело превентивног деловања се редовно примењује заједно са начелом предострожности и тешко их је у практичној примени разликовати. Оно подразумева потребу да се комунитарне мере предузимају пре него што је дошло до загађења или погоршања стања животне средине.

Начело отклањања штете на извору њеног настанка налаже комунитарним органима и учесницима у правном промету да се загађење или погоршање стања животне средине санира тако што ће се претходно стање успоставити на месту настанка загађења или погоршања стања животне средине.

Начело „загађивач плаћа“ не значи само обавезу загађивача да на свој трошак санира загађење или погоршање стања животне средине које проузроковао, односно да надокнади штету која је тиме проузрокована трећем лицу, већ и да плаћа еколошке накнаде у случајевима када његова делатност непосредно не доводи до загађења животне средине, али представља повећани ризик од загађења. Намена еколошке накнаде је да се из тако прикупљених средстава образује фонд за спречавање настанка еколошке штете, односно њено санирање, ако је већ настала.

*Др Бојан Н. Тубић, доцент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
B.Tubic@pf.uns.ac.rs*

ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ПРАКСИ МЕЂУНАРОДНОГ СУДА ПРАВДЕ

Сажетак: На међународном плану донет је велики број међународних конвенција које се баве заштитом животне средине. Њима су регулисана бројна питања као што су промена климе, заштита међународних водотока, заштита флоре и фауне и други важни аспекти животне средине. Ове конвенције предвиђају правила по којима државе и други субјекти треба да се понашају, али као проблем остаје њихова примена односно могућност санкционисања њиховог кршења, на међународном плану. Надлежност међународних судова је консенсуална и због тога државе морају да се сагласе да им одређени спор поднесу на решавање.

Међународни суд правде није разматрао много случајева у којима је предмет спора било питање заштите животне средине, али је и таква његова пракса свакако допринела афирмацији појединих правила и начела из ове области. Тако је у случају Габчиково-Нађмарош нашао да еколошка потреба не представља довољан основ за окончање уговора и утврдио је да она није постојала у овом случају, јер није био изванредан настанак штете. Суд је тако одбацио начело предострожности које подразумева и да је неизванредан настанак штете довољан да би се спречила одређена активност која може да има за последицу нарушавање квалитета животне средине. У овом случају је и начело одрживог развоја добило међународно признање, али га Суд ипак није јасно дефинисао, односно није детаљно испитан његов правни статус у међународном праву.

У случају између Аргентине и Уругваја, који је вођен пред Међународним судом, поводом фабрика целулозе на реци Уругвај, Суд је напоменуо да оптимално и рационално коришћење реке треба да буде постигнуто путем сарадње и кроз процедуре наведене у билатералном уговору о сарадњи. Суд се осврнуо и на своју пресуду у случају Габчиково-Нађмарош, односно на део у којој је навео да је потреба да се помире економски развој и заштита животне средине изражена у концепту одрживог развоја. Иако Суд не помиње одрживи развој у својој пресуди, он, на неколико места, када процењује да ли су кршења процесних обавеза из билатералног уговора ове две

државе утицала на кршење обавезе да се допринесе најрационалнијем коришћењу реке, Суд је нагласио да је потребно ускладити економске интересе са онима везаним за заштиту животне средине, што свакако представља суштину начела одрживог развоја. Суд наводи да најрационалније коришћење захтева равнотежу између права и потребе уговорних страна да користе реку у економске сврхе и обавезе да спрече настанак штете по животну средину, која може настати таквим коришћењем.

У случају Нуклеарних проба, у одвојеним мишљењима појединих судија разматрано је начело предострожности. У њима је, између осталог, наведено да ово начело и обавеза да се изврши процена утицаја на животну средину, када активности могу да имају значајне последице по животну средину, представљају норме међународног обичајног права.

Пракса Међународног суда правде свакако доприноси позитивном развоју међународног права заштите животне средине, нарочито у области правних начела.

*Др Марко С. Кнежевић, асистент са докторатом
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
M.Knezevic@pf.uns.ac.rs*

ПРИНУДНО ИЗВРШЕЊЕ СТВАРНОПРАВНОГ ЗАХТЕВА ЗА ПРЕСТАНАК ИМИСИЈА

Сажетак: Стварноправни захтев за престанак имисија представља материјалноправни захтев уперен на пропуштање. Принудно извршење оваквих захтева подразумева принуду против извршног дужника с циљем сламања његове воље. Још увек важеће решење у ЗИО из 2011. као принуду предвиђа само новчано кажњавање извршног дужника у случају да и поред извршног наслов он поступа противно забрани. Нов ЗИО, међутим, враћа казну затвора као заменско средство извршења у овом случају, и то када новчана казна не може да се наплати.

Добар део цивилистике до данас заступа схватање о неприхватљивости оваквог решења, а када се оно реконструише спрам дате аргументације, прозилази да је по њему оно анахроно, неуставно и догматички неисправно.

Резултати истраживања показују да се не може говорити нити о анахроности, нити о неуставности, нити о догматичкој грешци. Прво, добар део упоредноправних референтних система има такво решење, и како ствари стоје тешко је да ће се их одрећи. Друго, не ради се о неуставном решењу, јер се у крајњој линији извршни дужник не затвара зато што није у стању да испуни своју приватноправну обавезу, већ управо зато што неће да је испуни; аргумент да претварање новчане казне у казну затвора подразумева управо затварање због инсолвентности пренебегава суштинско обележје новчане казне – не ради се о приватноправном захтеву државе према извршном дужнику, већ јавноправни захтев за кажњавање, принципијелно исти као и новчана казна за кривично дело. Треће, нема догматичке грешке, јер принудна остваривост захтева за пропуштање управо рачуна на кажњавање, а оно не замењује, тј. не гаси сам захтев.

Важан резултат истраживања је онај који се односи на судске пенале, с обзиром на то да свака дискусија о принудном извршењу захтева за пропуштање у амбијенту домаћег права мора да узме у обзир и постојање паралелног система принуде ради сламања воље извршног дужника. Судски пенали у домаћем правном систему су страном телом и тешко их је одбранити, с обзиром да они имају идентичну функцију као и новчано кажњавање као средство извршења, с тим да се приход додељује извршном повериоцу.

Др Цвјетана М. Цвјетковић, асистент са докторатом

Универзитет у Новом Саду

Правни факултет у Новом Саду

C.Svetkovic@pf.uns.ac.rs

ЕКОЛОШКА ОБЕЛЕЖЈА ФИСКАЛНОГ СИСТЕМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Сажељак: У фискалном систему Републике Србије одређеним порезима и накнадама се придају еколошки циљеви. Тако, руководећи се принципима „загађивач плаћа“ и „корисник плаћа“, српски законодавац на терену накнада покушава да утиче на смањење емитовања загађујућих материја, као и на рационално коришћење природних ресурса. Тежња је да се висина еколошких накнада одређује, првенствено, према количини емитованих штетних материја и употребљених добара од општег интереса, а када то није изводљиво, да се користе други параметри (нпр. површина пољопривредног земљишта које се наводњава), којима ће се на посредан начин одредити размере загађивања, односно коришћења добара од општег интереса. Накнада за загађивање животне средине је, несумњиво, најзначајнија еколошка накнада у Републици Србији, која се, у зависности од врсте загађивања, јавља у облику емисионе накнаде и накнаде на производе. У питању је типичан представник економских инструмената у политици заштите животне средине, јер има и фискалну и подстицајну улогу. Поред тога, српски фискални систем карактерише и постојање накнада за коришћење добара од општег интереса, које би се могле квалификовати и као еколошке накнаде, како због чињенице да се њиховом употребом настоје стимулисати обвезници да рационално користе природне ресурсе, тако и због њиховог наменског карактера.

Диференцијација пореских стопа у систему ПДВ-а ради остваривања еколошких циљева није искоришћена у српском пореском праву. С друге стране, на терену акциза на нафтне деривате начињен је извесни помак у односу на претходно стање, иако се не може занемарити ни постојање решења која не иду у прилог реализацији еколошких циљева. Приликом прописивања основних елемената пореза на употребу моторних возила српски законодавац није водио довољно рачуна о еколошким захтевима, односно прописивање пореског ослобођења за власнике моторних возила чији је погон искључиво електрични није једина могућност коришћења овог пореза за реализацију еколошких циљева. Што се тиче пореза на имовину, иако постоје пореске олакшице чије прописивање је мотивисано еколошким разлозима (пореско

ослобођење за пољопривредно и шумско земљиште које се поново приводи намени, за водно земљиште и водне објекте), њихов еколошки домет је прилично скроман, односно еколошки разлози нису били одлучујући мотив њиховог прописивања.

Др Урош Н. Станковић, асистент са докторатом
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
U.Stankovic@pf.uns.ac.rs

ЦИЉЕВИ ЗАКОНОДАВСТВА О ШУМАМА У СРБИЈИ 1839–1861

Сажељак: Пошто је пропао покушај кнеза Милоша Обреновића да подизањем буне ослаби утицај својих политичких противника, владалац је био принуђен да напусти престо и земљу. Нова власт у народу није била омиљена, због чега је морала да повлачи демагошке потезе којим би га придобила. У Србији је тих година владала велика глад за обрадивом земљом. Знајући то, власт је 1839. издала *Шумску уредбу*, којом су биле прописане врло ниске таксе за горосечу. Из тога се види да је циљ првог целовитијег акта о коришћењу шума био да се створе широке могућности за претварање шума у обрадиво земљиште.

Како је време одмицало, последице примене *Шумске уредбе* постајале су све видљивије. Шумски фонд почео је да се тањи. Владајући кругови били су свесни да је главни узрок тога *Шумска уредба*, због чега је 1857. донета *Уредба о шумама*. Према тој уредби, број случајева у којима се наплаћује такса за горосечу знатно је већи него у *Шумској уредби*, а и износи такси знатно су повишени. У *Уредби о шумама* по први пут се појављују и прописи о гајењу и подизању шума. На основу садржине ове уредбе може се закључити да је она донета да би се стало на пут прекомерном затирању шума.

Племенита намера властодржаца ипак је била неостварива. Потреба за обрадивом земљом и даље је била врло велика. Народ је крчио шуму не обазујући се на *Уредбу о шумама*. Власт је била принуђена да попусти пред реалношћу, па је најпре издала неколико парцијалних правних аката којима су поједине одредбе *Уредбе о шумама* стављене ван снаге, да би 1861. била издата нова *Шумска уредба*. У њој су биле прописане ниже таксе за сечу дрвета у шпекуклативне сврхе него у *Уредби о шумама*. Сем тога, у новој *Уредби о шумама* нашле су место још неке одредбе које су омогућавале екстензивније искоришћавање шума. Таква садржина *Уредбе о шумама* говори нам да је њено доношење имало два циља: да се олакша експлоатација шумског фонда у привредне сврхе и да се либерализацијом сече шума ублажи сиромаштво ширих слојева народа.

Циљеви законодавства о шумама у Србији XIX века су се мењали. Међутим, током већег дела тог столећа правни прописи о шумама издавани су с циљем да се што више шуме искрчи и претвори у обрадиву земљу. Такав однос према шумама имао је за последицу затирање шуме огромних размера.

*Др Милана М. Писарић, асистент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
M.Pisaric@pf.uns.ac.rs*

ИЗАЗОВИ ПРЕКОГРАНИЧНОГ ЕКОЛОШКОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Сажетак: Еколошки криминалитет представља озбиљан међународни проблем, а односи се на кршење националног или међународног права које постоји како би се осигурало очување и одрживост животне средине. Недозвољене активности којима се остварују напади на животну средину, као заштитни објект групе кривичних дела, могу се категоризовати на следећи начин: илегална трговина дивљим животињским и биљним врстама; незаконита сеча и промет дрва и дрвних прерађевина; незаконит, непријављен и нерегулисан риболов; илегална трговина контролисаним хемикалијама (укључујући и супстанце које оштећују озонски омотач); и незаконито одлагање опасног отпада. Поједине од последица еколошког криминалитет су неповратне. Наиме, економски, еколошки и здравствени утицаји илегалних активности могу пореметити привреду и екосистем једне државе, што може довести до подривања правног и еколошког система и смањења могућности за будуће коришћење природних ресурса.

Низак ризик од хватања, с једне стране, и могућност остваривања високог профита, с друге стране, индиковали су појаву и развој криминалних активности која угрожавају животну средину, те привукли и организоване криминалне групе, које се специјализују у трговини заштићеним биљним и животињским врстама, опасним отпадом и слично. Многе предности глобализације, као што су лакша и бржа комуникација, кретања капитала и међународна путовања, користе групама у вршење криминалних активности и омогућавају стварање организованих криминалних мрежа посредника који користе софистициране технике, делујући у више држава чиме се остварује снабдевање богатих тржишта јефтеним природним ресурсима.

Порасту броја и облика незаконитих активности у области животне средине погодује ситуација у којој недостају одговарајући нормативни одговори који би омогућили ангажовање потребних овлашћења државних органа надлежних за откривање и доказивање. Поред изазова који се односе на праћење и откривање криминалног понашањем, проблем је и то што постоје различите дефиниције или схватања од земље до земље о томе које

карактеристике чине одређено понашање радњом извршења кривичног дела – у већини земаља у развоју очигледно недостаје адекватан правни оквир који онемогућава да државни органи ефикасно дефинишу, спрече и супротставе се илегалним активностима који ма се угрожавају, односно повређују поједини еко-медијуми.

У принципу, кривичне санкције за поједина кривична дела против животне средине су релативно благе, услед чега постоји ризик да ова кривична дела буду искључена из категорије тешких кривичних дела за која предвиђена примена овлашћења за спровођење посебних доказних радњи и других радњи и мера која се, иначе, могу за поједине облике криминалитета одредити.

*Иван Д. Милић, асистент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
i.milic@pf.uns.ac.rs*

ПРЕКРШАЈИ „ЛОКАЛНОГ КАРАКТЕРА“ У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Сажељак: Све одлуке којима се прописују прекршаји и за њих прекршајне санкције, морају да су у сагласности са Законом о прекршајима. Међутим, сасвим супротно, може се уочити да постоје и одлуке којима се прописују прекршаји у области заштите животне средине, а које су у колизији са Законом о прекршајима, као кровним законом у овом делу казненог права. Ми смо за потребе овог Скупа издвојили две локалне одлуке, из научног рада који је објављен у Зборнику радова Правног факултета у Новом Саду, за које сматрамо да су вредне посебне пажње. **Одлука о мерама за заштиту од буке**, којом се одређују зоне насеља, зоне одмора и рекреације и зоне индустрије на територији **града Панчева** и прописују мере за заштиту од буке која потиче од извора буке у средини у којој човек борави, прописује неколико прекршаја и наравно за њих прописује казне. Новчаном казном од 3.000 – 20.000 динара казниће се за лакши прекршај правно лице (члан 13); новчаном казном од 20.000 – 50.000 динара казниће се за тежи прекршај правно лице (члан 14); за прекршај (...) казниће се правно лице новчаном казном од 2.000 динара, предузетник новчаном казном од 1.000 динара, а одговорно лице у правном лицу и физичко лице новчаном казном од 300 динара, док се казна наплаћује на лицу места од стране градског инспектора за заштиту животне средине. С друге стране, Закон о прекршајима прописује да се законом или уредбом новчана казна може прописати у распону: 1) од 5.000 до 150.000 динара за физичко лице или одговорно лице; 2) од 50.000 до 2.000.000 динара за правно лице; 3) од 10.000 до 500.000 динара за предузетника. Изузетно (...) новчана казна може се прописати у фиксном износу за физичко лице и одговорно лице од 1.000 до 50.000 динара, за предузетника од 5.000 до 150.000 динара, а за правно лице од 10.000 до 300.000 динара. Одлукама скупштине аутономне покрајине, скупштине општине, скупштине града или скупштине града Београда, могу се прописати новчане казне само у фиксном износу, и то од минималног до половине највишег фиксног износа прописаног у ставу 2. овог члана. Није тешко закључити да се овом Одлуком тај императив потпуно игнорише. Интересантно је на овом месту

само указати и на одлуку локалног карактера, којом се уређују поједина питања из области заштите животне средине. Реч је о **Одлуци о мерама за заштиту од буке у животној средини**, коју је донела Скупштина града Суботице. Овом Одлуком врши се акустичко зонирање насељених места на територији Суботице и прописују мере забране и ограничења буке у животној средини, у складу са законом. Наиме, ова Одлука је интересантна из разлога што се њоме прописују одрђене забране, ограничења, дакле одређена правила понашања. Одлуком је прописано и ко је задужен да врши надзор, али се не прописује ниједан прекршај. Дакле, овом Одлуком се наређује да се поступа на одређени начин или се забрањује да се нешто чини, али се за онога који се понаша супротно тим нормама не прописује никаква санкција, па се онда поставља и питање која је сврхе овакве Одлуке?

